

ÖREBRO UNIVERSITET
Ämneslärarprogrammet, samhällskunskap
Självständigt arbete, 15hp
16-01-15

Lärarkompetenser i samhällskunskap

Lärarens syn på ämnes-, didaktiska och sociala kompetenser

Bafrin Abbas

Handledare: Cecilia Arensmeier

Abstract

A social studies teacher's responsibility is to develop student's well regulated learning concerning social issues. In order to achieve the best possible learning, social studies teacher need to acquire three vital competencies, subject- , didactic and social competencies.

The purpose of this study is to examine the subjects-, didactic and social competence a social study teacher is required to possess in order to pursue their profession. Furthermore, the purpose is to understand the challenges that can occur for social studies teachers in their daily basis work. This study consists of two parts, where a comprehensive literature study has been made which includes the general perspective around social study teacher's competencies.

Besides the literature study, qualitative interviews with five social study teachers have been accomplished in order to achieve results. The study shows that social study teachers generally should obtain all three competences to pursue their profession. Subject competencies are required to develop the teachers perceptive and to maintain authority in the classroom. The didactical competencies are the most sufficient, since the planning of lectures plays a major role in the students' progress, while the social competencies are important for developing a student relationship. The results also entail challenges in each competency, for instance the ability to be up to date and commitment for the social study learning.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar.....	2
1.3 Disposition.....	2
2. Teoretiska utgångspunkter och forskningsläge	3
2.1 Lärarprofessionens mångsidighet.....	3
2.1.1 Ämneskompetenser	4
2.1.2 Didaktiska kompetenser	4
2.1.3 Sociala kompetenser.....	5
2.1.4 Summering	5
2.2 Ämneskompetenser i samhällskunskap.....	6
2.2.1 Samhällskunskapens breda ämneskunskaper	6
2.2.2 Ett brett och föränderligt ämne.....	6
2.2.3 Kunskaper för demokratiuppdraget.....	7
2.2.4 Summering	8
2.3 Samhällsdidaktiska kompetenser.....	9
2.3.1 Samhällsdidaktiska frågor	9
2.3.2 Deliberativa samtal.....	10
2.3.3 Öppet klassrumsklimat	11
2.3.4 Summering	11
2.4 Socialakompetenser.....	12
2.4.1 Skapagoda relationer	12
2.4.2 Skapa engagemang	13
2.4.3 Summering	13
2.7 Sammanfattning.....	14
3. Metod	15
3.1 Kvalitativa intervjuer.....	15
3.2 Urval.....	16
3.3 Transkribering och bearbetning.....	17
3.4 Reliabilitet och validitet	18
3.5 Forskningsetiska aspekter.....	18

4. Resultat	19
4.1 Vilka kompetenser behövs i samhällskunskapsämnet?	19
4.1.1 Ämneskompetenser	19
4.1.1 Summering	22
4.1.2 Didaktiska kompetenser	23
4.1.3 Summering	26
4.1.3 Sociala kompetenser	27
4.1.4 Summering	29
4.2 Vilka utmaningar har samhällskunskapslärarna?	30
4.2.1 Ämneskompetenser	30
4.2.2 Didaktiska kompetenser	31
4.2.3 Sociala kompetenser	32
4.2.4 Summering	32
5. Avslutande diskussion	33
6. Slutsats	35
Referenser	36
Bilaga 1	
Bilaga 2	
Tabell 1: Intervjupersoner	17

1. Inledning

Våra föreställningar om vad eleverna ska kunna eller inte kunna, hur ett klassrum ska se ut och inte se ut, samt hur en lärare ska bete sig eller inte bete sig, varierar mellan tid och rum.¹ Lärarrollen har förändrats mycket sedan andra världskriget. Samhället har utvecklats och förändrats på många sätt, skolan har därigenom fått delvis nya uppdrag. En central förändring efter andra världskriget har varit att ge skolan ett tydligt demokratiuppdrag². De nya uppdragen har också medfört förändrade kompetenser för läraryrket. Bland annat är relationen mellan lärare och elever mindre hierarkisk idag.³

Den tekniska utvecklingen har vidare inneburit att information och kunskap är tillgängliga på helt nya sätt, läraren har inte längre samma kontroll som tidigare över elevernas informations- och kunskapskällor.⁴ Pedagogerna Ekholm och Scharp beskriver en kunskaps förflyttning från att läraren vidarebefordrat kunskap till att nu söka och bygga kunskap tillsammans med eleverna. Den nya lärarrollen förändras sålunda till att bli tankeutmanande och kunskapshandledande. Författarna uppmärksammar vidare att skolan tidigare i hög grad handlade om drill och disciplin, vilket medförde elever som anpassade sig efter detta. Dagens skola och lärar- elevrelationer ger istället elever som t.ex. är frispråkiga och självständiga.⁵

Demokratiuppdraget är samtidigt ständigt centralt. Alla skolnivåer har ett sådant uppdrag. Det återfinns dels i övergripande läroplansskrivningar och dels i vissa kursplaner.

Samhällskunskapsämnet har en särskild roll, och här läggs i gymnasieskolan t.ex. tonvikt vid samhällsvetenskapliga teorier, demokrati och källkritik.⁶ Ämnet kan också ses ur ett annat perspektiv. Det är ett skolämne som delvis är mycket aktuellt och föränderligt.

Samhällsutvecklingen generellt, och aktuella händelser påverkar hela tiden ämnesinnehållet och undervisning.⁷

Samhällskunskapsämnets breda innehåll och tekniska utveckling har å ena sidan medfört ett stöd för lärarna. Det nya informationssamhället hjälper läraren att klara av arbetet med goda och aktuella kunskaper i samhällskunskapsämnet. Å andra sidan har delvis andra utmaningar uppkommit, bland annat att utveckla förmågor såsom tolka information från ett flertal olika källor och sedan kritiskt granska källorna.

---

¹ Ahlberg, Ann (2001). *Lärande och delaktighet*, s. 11.

² Johnsson Harrie, Anna & Albin Larsson, Hans (2012). *Samhällsdidaktik*, s. 15.

³ Ekholm, Mats och Scherp, Hans-Åke (red.) (2014). *Det goda lärandets grunder*, s. 87

⁴ Hyltegren, Gunnar och Lindqvist, Stellan (2010). *Att utveckla elevers tänkande*, s. 5.

⁵ Ekholm och Scherp (2014), s. 87f.

⁶ Skolverket (2011). Kursplan. Samhällskunskap, s. 1.

⁷ Harlin, Eva-Marie (2013). *Lärares reflektion och professionella utveckling* s. 42.

Samhällskunskapslärarna på gymnasieskolan har således flera krävande uppdrag som innefattarett flertal olika kompetenser och förmågor. Precis som andra lärare på gymnasiet möter de elever som är på väg in i vuxenlivet, läraren ska här medverka i att en god grund finns. Samhällskunskapsläraren har ett särskilt ansvar för att bidra till att eleverna är demokratiskt sinnade, självständiga och kritiskt tänkande medborgare när de lämnar skolan. Samhällskunskapsämnet som sådant karaktäriseras dessutom av föränderlighet, vilket bland annat innebär att information och kunskaper kontinuerligt måste sökas. En samhällskunskapslärare behöver därför besitta flera olika kompetenser för sin yrkesutövning. Vissa av kompetenserna kan ses som generella lärarkompetenser, som en förmåga att leda lärandet, medan andra kompetenser är närmare knutna till just samhällskunskapsämnet.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka vilka kompetenser samhällskunskapslärare upplever att de behöver för att kunna fullgöra sitt uppdrag på gymnasieskolan. Mina frågeställningar lyder:

- Vilka av ämnes-, didaktiska och sociala kompetenser upplever samhällskunskapslärare att de behöver för att fullgöra sitt uppdrag?
- Vad upplever lärarna som det största kompetensmässiga utmaningarna?

1.3 Disposition

I nästa kapitel uppmärksammas teoretiska utgångspunkter och vad tidigare forskning säger angående samhällskunskapslärarnas kompetenser. Detta kommer att ligga till grund för uppsatsens analys. Kapitlet därefter utgör uppsatsens metod del, där jag diskuterar mina val och tillvägagångssätt för att på så sätt öka förståelsen för hur resultatet har formats. Det fjärde kapitlet presenterar mitt empiriska resultat. Här redovisas de kompetenser som samhällskunskapslärare framhåller att de behöver, och även vilka utmaningar de möter. I uppsatsens sista kapitel analyseras empiriska resultatet tillsammans med den teoretiska ramverket och forskningsläget.

2. Teoretiska utgångspunkter och forskningsläge

Detta kapitel är uppdelat i två delar. Den första delen berör olika kompetenser som en lärare bör ha, enligt diskussionen om professionen. Ett antal teoretiska perspektiv på lärarprofessionen presenteras, dessa utgör en ram för undersökningen. Forskningsläget, som är kapitlets andra del, fokuserar närmare på samhällskunskapslärares olika kompetenser.

2.1 Lärarprofessionens mångsidighet

Det finns ingen entydig teori om lärarprofessionen, och vad som krävs för ett framgångsrikt lärarskap. I en bok om lärarprofession lyfter Colnerud och Granström fram tre skilda perspektiv på begreppet profession. Det första begreppet är *professionalisering*, vilket omfattar läraryrkets sociala strävan efter position och status i ett samhälle. Det är framförallt måttet på styrka och auktoritet som eftersträvas.⁸ Det andra begreppet är *professionell*, och innefattar lärarens unika kunskap inom ett fält eller område. Läraryrket är 'multidimensionellt', med andra ord arbetar läraren oftast med flera bollar i luften. Bland annat ska läraren se till den enskilde elevens behov, såväl som klassens behov, samtidigt som läraren ständigt utvecklar elevernas kunskaper.⁹ Det tredje begreppet är *professionalism* som rör reflektioner i vardagsarbetet, såsom didaktiska reflektioner. Syftet med reflektioner är att hela tiden utveckla undervisningen och lärarens lärarskap.¹⁰

Denna uppsats är främst inriktad på de två sistnämnda perspektiv, eftersom jag fokuserar på kunskaper inom samhällskunskapsämnet och didaktiska reflektionsförmågor. Att kunna reflektera över vardagsarbetet kan bidra till en ökad förbättring i lärarens didaktiska kompetenser, men också öka förståelse för den sociala kompetensens betydelse i klassrummet. Nedan presenterar jag tre olika kompetenser som framförs som betydande inom läraryrket, utifrån begreppen professionell och professionalism.

---

⁸ Colnerud och Granström (2002), s. 20f.

⁹ Colnerud, Gunnell och Granström, Kjell (2002). *Respekt för läraryrket*, s. 15f.

¹⁰ Colnerud och Granström (2002), s. 34f.

2.1.1 Ämneskompetenser

Lärarens huvuduppgift har främst handlat om att öka lärandet för eleverna, därav är ämneskompetenser en av de mest betydelsefulla kompetenser för läraren. Lärarens ämneskunskaper knyter an till lärarens profession. Det vill säga ju bredare kunskap, desto bättre verkar professionen. Under senare år har kraven och rollen som lärare förändrats. Läraren förväntas utföra ett flertal nya uppgifter inom samma tidsram och resurser. Det är bland annat administration och dokumentation, elevers hälsa samt psykosociala situationer som har tillkommit.¹¹ Utöver detta har lärarrollens fokus förändrats från kunskapsförmedlare till handledare.¹²

Samhällskunskapsämnet är ett sammansatt ämne, vilket innebär en bredd i ämnet. Samtidigt som ämnet är brett sker det ständigt nya samhällsdiskussioner som eleverna ska ha kännedom om.¹³ Samhällets och läraryrkets förändringar påverkar samhällskunskapsämnet, och medför större utmaning gällande professionen. Det vill säga att professionen för samhällskunskapslärare innebär en ständig aktualisering om samhällsfrågor och förhållanden.

2.1.2 Didaktiska kompetenser

Även om ämneskompetenser är av betydelse, behöver läraryrket också didaktiska kompetenser, vilket omfattar planering kring undervisning. Planeringen innefattar framförallt ämnets innehåll, syftet och metod (diskuteras vidare i 2.3.1). De didaktiska kompetenserna kräver professionalism, det vill säga reflektera kring de val man har gjort, detta för att ständigt ha möjlighet att förbättra undervisningen. Didaktiken inbegriper en viktig roll i läraryrket, därmed behövs det tid att reflektera kring de didaktiska valen. En utmaning kan då vara en alltför detaljerad planering, eftersom det kan leda till att läraren inte kan vara flexibel eller skapa relation med eleverna. Vilket i sin tur kan påverka elevers engagemang till ämnet.¹⁴

Utöver det ovanstående kan även betyg och bedömning inkluderas. I samhällskunskapsämnet är det av betydelse att läraren kan möjliggöra en formativ bedömning. Med formativ bedömning menas att undervisningen formas som en läroprocess, där eleverna ständigt utvecklas och omprövas. Formativ bedömning kräver också professionalism. Det vill säga att

---

¹¹ Skolverket (2013) *Lärarens yrkesvardag*, s. 12.

¹² Ekholm och Scherp (2014), s. 87.

¹³ Sandahl, Johan (2011) *Att ta sig an världen*, s. 14f.

¹⁴ Colnerud och Granström (2002), s. 98f.

läraren inte enbart bör kunna reflektera över sitt arbete, utan också över elevernas arbete och bedömning.¹⁵

2.1.3 Sociala kompetenser

Lärares sociala kompetens innefattar bland annat elevrelationer, förmåga att motivera och engagera samt att skapa ett gott och öppet klassrum. En god social kompetensmedför en bättre grund vid planering av undervisning, eftersom lärare då har kännedom kring elevernas intresse och verklighet.¹⁶Samspelet mellan lärare och elev kan leda till att pröva och ompröva erfarenheter som sedan omvandlas till kunskap, det vill säga att det sociala samspelet har en betydande roll i skolans värld.¹⁷Utöver generella lärarkompetenser tvingas läraren i vissa fall agera kompis, kurator och kanske vaktmästare, sådana aspekter kan således ta tid från lärarens verkliga arbetsuppgifter.¹⁸

Sociala kompetenser behöver både profession och professionalism. Dels behövs professionen för att kunna vara social med flera elever samtidigt, medans man ständigt utvecklar lärandet. Dels behövs professionalism för att kunna reflektera över hur elevernas intresse och verklighet ser ut för att sedan tillämpa detsamma i undervisningen.¹⁹En god lärare måste realisera alla dessa arbetsuppgifter och även ha förmågan att engagera, motivera samt skapa en trygg miljö för eleverna.

2.1.4 Summering

I litteraturen om lärarprofessionen framkommer en bild av läraren som multidimensionell. Bilden förklarar lärarens komplexa vardag med ämnes-, didaktiska och sociala kompetenser. Vidare framhäver den teoretiska diskussionen betydelsen av flera kompetenser i läraryrket. I denna studie kommer lärarprofessionens mångsidighet att lyftas fram kontinuerligt.

---

¹⁵ Grönlund (2010), s. 33.

¹⁶ Sandahl (2011), s. 14f.

¹⁷ Colnerud och Granström (2002), s. 34ff.

¹⁸ Hyltegren och Lindqvist (2010), s. 15.

¹⁹ Colnerud och Granström (2002), s. 16 & 34f.

2.2 Ämneskompetenser i samhällskunskap

I detta avsnitt fokuseras samhällskunskapsämnet närmare, och diskussionen om lärarens ämneskompetenser, didaktiska kompetenser och sociala kompetenser som förs i forskningen om skolämnet samhällskunskap.

2.2.1 Samhällskunskapens breda ämneskunskaper

Samhällskunskapsämnet baseras på ett flertal ämnesteoritiska discipliner. De olika disciplinerna kan delas upp i exempelvis statsvetenskap, ekonomi, sociologi och kulturgeografi. Även närliggande ämnen som historia, religion och geografi knyter an till ämnet. Samhällskunskapsämnet uppmärksammar tolkningar kring orsaker, verkan och konsekvenser gällande politiska, sociala, kulturella och ekonomiska förhållanden.²⁰ Ämnets bredd medför även ett större ansvar för läraren, bland annat att hålla sig uppdaterad kring de flesta närliggande ämnena. Läraren konstruerar ämnet tillsammans med eleverna men också med samhället. Samhällskunskapsämnet utformas tillsammans med eleverna eftersom det är med hjälp av elevernas intresse och verklighet som läraren kan skapa en röd tråd mellan eleverna och samhället.²¹ I en bok om undervisning i samhällskunskap beskriver Vernersson att skolämnets innehåll och struktur är svårfångad, av den anledningen behöver läraren skapa systematisering och struktur, för att på så vis avgränsa ämnet och tydliggöra det olika inslagen för eleverna.²²

2.2.2 Ett brett och föränderligt ämne

Som ovan påvisat är samhällskunskapsämnet ett sammansatt skolämne som medför en stor bredd i undervisningen. Utöver bredden är ämnet ständigt i förändring. Att det sker förändringar i samhället är inget nytt, däremot är förändringarna i vår samtid mer intensiva än någonsin tidigare. Den tekniska utvecklingen har möjliggjort att information enkelt och snabbt kan uppfattas av miljontals människor. Förändringarna som sker i samhället påverkar i sin tur samhällskunskapsämnet, eftersom ämnet alltid berör aktuella händelser. Kunskaps- och informationssamhället leder till att samhällskunskapsämnet måste forma kritiskt reflekterande elever som kan utöva källkritik.²³ Läraren bör därför kunna vara flexibel i sitt arbete för att på så vis alltid vara aktuell med samhällsfrågor och förhållanden. Samhällskunskapsämnet

---

²⁰ Skolverket (2011). Kursplanen. Samhällskunskap, s. 1.

²¹ Lindmark, Tornbjörn (2013). *Samhällskunskapslärares ämneskonceptioner*, s. 159f.

²² Vernersson, Folke (1999). *Undervisa om samhället*, s. 51f.

²³ Jonasson Ring, Emmy (2015). *Samhällskunskap i ett föränderligt samhälle*, s. 7ff.

behöver således både en stor bredd och en ständig aktualisering för att möjliggöra en helhetsbild för eleverna.

2.2.3 Kunskaper för demokratiuppdraget

Sveriges utbildningssystem har i uppdrag att främja demokrati. Begreppet demokrati är ett sammansatt begrepp och kan därför tilldelas olika betydelser. I Sveriges utbildningssystem har samhällskunskapsämnet fått ett särskilt uppdrag, att undervisa om just demokrati. Målet med demokratiundervisningen är att förstå hur demokrati som styrelseform fungerar, att ställa sig bakom de demokratiska värderingar som Sverige vilar på, samt kunna utöva demokrati. Dessutom ska eleverna kunna utveckla ett kritiskt förhållningssätt.²⁴

Aktiv medborgare

I en avhandling om demokrati undersöker Bronäsläroböcker i samhällskunskapsämnet under en längre tid, hon lyfter fram att vår tids läroböcker uppmärksammar valdeltagande i högre grad. Detta kan ses som en av de viktigaste grenarna som skolan 'fostrar' dagens elever i. Det är genom valdeltagande som medborgarna kan få sin röst hörd.²⁵ Samhällsvetaren Jonasson visar ett annat perspektiv som är aktuellt för dagens elever, vilket är elevinflytande. Elevinflytande kan erbjuda eleverna möjligheter till att självständigt ta ställning och skapa en egen demokratisk personlighet, detta genom att lyssna, samtala, överväga, söka argument och värdera. Delaktighet i klassrummet lyfts ofta fram som ett sätt att vilja ta ställning och medverka i en större samhällskontext.²⁶

Demokratiska värderingar och ett kritiskt förhållningssätt

En del av samhällskunskapsämnets syfte är att fostra demokratiska medborgare och samtidigt fostratill ett kritiskt förhållningssätt. Därför lyfter Jonasson fram samhällskunskapsämnets mål som bestående av dubbla budskap. Dels ska samhällskunskapsämnet fostra demokratiska medborgare med normer och värderingar som anpassas till dagens samhälle. Dels är målet med ämnet att fostra kritiska medborgare som kan se ett perspektiv ur flera synvinklar och utefter det skapa sig en bild av samhället.²⁷ Bronäs lyfter delvis upp samma problematik som ovan. Hon menar att läroböckerna fokuserar i vår samtid på att både fostra ansvarsfulla demokratiska medborgare och till kritiskt tänkande medborgare.²⁸ Eleverna ska alltså både

---

²⁴ Johnsson Harrie, Anna och Albin Larsson, Hans (2012). *Samhällsdidaktik*, s. 15.

²⁵ Bronäs (2003). *Demokratins ansikte i Demokrati och lärande* av B. Jonsson och K. Roth (red), s. 184f.

²⁶ Jonasson Ring (2015), s. 19ff.

²⁷ Jonasson Ring (2015), s. 103.

²⁸ Bronäs, Agneta (2000). *Demokratins ansikte*, s. 9.

tänka kritiskt och fostras till demokratiska medborgare och stödja de specifika värderingar som demokratibegreppet rymmer.

Pedagogen Lindmark framför också att samhällskunskapsämnet har dubbla budskap. Han menar att undervisningens mål är att socialisera och subjektifiera. Socialisering handlar om ämnets överförande av samhällets rådande normer och värderingar, medan subjektifiera rör elevernas förmåga att förhålla sig kritiskt till samhället.²⁹ Det dubbla budskapet kan vara svårt att realisera. Didaktikerna Arfwedson och Arfwedson menar dock att det går att fostra demokratiska medborgare med alla dessa värderingar, och samtidigt kritiskt reflekterande medborgare. Det dubbla budskapet fungerar eftersom det finns en gräns för *hur* och *vad* eleverna får kritisera. Det är vidare lärarens uppgift att fostra eleverna in i "rätt" kritiskt tänkande.³⁰

2.2.4 Summering

Samhällskunskapsämnet är ett sammansatt ämne, vilket medför en bredd i undervisningen, ämnet är även ständigt i förändring. Dessa faktorer medför en komplicerad bild av samhällskunskapsämnet. Lärarens uppgift är att underlätta förståelsen för samhällsfrågor och förhållande genom att binda samman vetenskaplig kunskap med elevernas verklighet. Demokratiuppgiften är ett återkommande element i undervisningen. På grund av begreppets vaghet behöver eleverna arbeta med begreppet i olika forum och arbetssätt, både individuellt och kollektivt. En samhällskunskapslärare behöver således uppmuntra till ett ständigt engagemang och aktivt deltagande i samhällsfrågor och förhållanden. På så vis hålls demokratins styrelseform samt dess värderingar och traditioner i landet upp. Ämnets demokratiuppdrag ger vidare delvis dubbla budskap, där både fostran och kritiskt förhållningssätt står i fokus.

---

²⁹ Lindmark (2013), s. 16f.

³⁰ Arfwedson Gerd B och Arfwedson Gerhard (2002). *Didaktik för lärare*, s. 76.

2.3 Samhällsdidaktiska kompetenser

Undervisning och lärande är kärnan i skolan. För att kunna skapa en relation mellan undervisning och lärande behövs didaktiska kompetenser. Ett vanligt sätt att diskutera didaktik är att utgå från didaktiska triangeln, som består av innehåll, syfte och metod. Triangeln kan hjälpa läraren att forma undervisning som är anpassad till alla elever. Den didaktiska triangeln anses vara ett redskap för läraren, vilket skapar en helhetsbild av undervisningen och lärandet. De didaktiska frågorna förverkligas med hjälp av lärarens ämneskompetens, praktiska teorier och beprövad erfarenhet. Dessa faktorer skapar tillsammans undervisning som syftar till att lära eleverna kunskap i olika former. Didaktiken tar även hänsyn till mötet mellan lärare och elev. I mötet förstår oftast läraren vilka didaktiska redskap som behövs för den enskilde eleven och klassen som helhet. Läraren måste således förvandla didaktisk teori till praktik i undervisningen. I takt med att samhället förändras måste också samhällskunskapsundervisningen förändras. En kontinuerligreflektion kring didaktiska kompetenser är därför nödvändigt.³¹

2.3.1 Samhällsdidaktiska frågor

- *Innehållet* i samhällskunskapsämnet är brett då ämnet baseras på flera discipliner, och samtidigt är i ständig förändring. Utöver detta har även samhället ett krav på samhällskunskapsämnets innehåll. Ämnet ska bidra till medborgliga kompetenser, på så vis kan samhället fortsätta ha den demokratiska grundsynen som idag praktiseras. Innehållet i ämnet ska utgå från det centrala innehållet i kursplanen, däremot påverkas innehållet ständigt av samhället.³²
- *Syftet* kan bestå av flera delar, exempelvis syftet med undervisningen, styrdokument, skolan men också syftet med elevernas lärande.³³ Under gymnasietiden utvecklas eleverna till självständiga och ansvarstagande individer, vilket innebär att eleverna oftast har sysselsättningar utöver skolarbetet. I denna mening blir syftet med undervisningen av stor vikt. Läraren bör kunna motivera eleverna till att lära och närvara i klassrummet.³⁴ Eftersom ämnet är brett, har läraren möjligheten att hitta en del av ämnet som kan intressera varje elev. Ämnet syftar även till att förbättra elevernas handlingsberedskap, det vill säga att eleverna själva kan söka kunskap kring

---

³¹ Ekendahl, Ingegerd, Nohagen, Lars och Sandahl, Johan (2015). *Undervisa i samhällskunskap*, s. 9-17.

³² Se t.ex. Arfwedson och Arfwedson(2002), s. 59.

³³ Ekendahl, Nohagen och Sandahl (2015), s. 13ff.

³⁴ Arfwedson och Arfwedson(2002), s. 67.

samhället utan lärarens hjälp.³⁵Ovanstående syfte blir speciellt viktigt, då ämnets vidare målsättning är att lära ut både kritiskt tänkande och demokratiska grundtankar.

- *Metod* kan t.ex. vara arbetssätt, hur en lektion ska organiseras/delas upp, klassklimatet och undervisningstekniker.³⁶Genom en variation i metoden lär sig eleverna olika kunskaper, färdigheter och sociala mål. I samhällskunskapen kan läraren använda sig av olika metoder för samma ämne. Vernersson menar exempelvis att ett mångtydigt begrepp som demokrati inte kan förstås efter ett tillfälle, därför krävs det flera olika metoder för att djupare förstå begreppet. Lärarens val av metod kan ha en påverkan på elevernas demokratiska delaktighet, bland annat genom att använda sig av grupparbete, uppgifter med syfte att träna problemlösningar eller samverka med andra ämnen.³⁷

2.3.2 Deliberativa samtal

En undervisningsform som oftast lyfts fram i den samhällsdidaktiska diskussionen är deliberativa samtal. I ett demokratiskt samhälle måste samhällsfrågor och förhållanden belysas ur varierade perspektiv. Ett av samhällskunskapsämnets syften är att kunna se ett fenomen ur varierande synsätt. Genom att se flera perspektiv kan eleven vidare vara självständig, det vill säga att hen kan förstå flera åsikter.³⁸

Skolan har länge haft demokratibegreppet som en utgångspunkt i verksamheten, däremot är det under senare tid som deliberativa samtal har formats som ett medel för att kunna nå en djupare demokratiskdelaktighet.³⁹ Samhällskunskapsämnet, till skillnad från t.ex. matematikämnet, har stora förutsättningar till att praktisera deliberativa samtal. Ämnets olika discipliner och dess breda innehåll lägger oftast grunden för skilda synsätt, bland annat är begreppet demokrati inte entydigt och därmed öppnar det upp för diskussion eller argumentation. Deliberativtasamtal anses inte enbart öka förmågan att visa ömsesidighet, förståelse, demokratiskt handlande etc., det handlar även om att utveckla ett kritiskt förhållningssätt. Detta kan elever göra genom att våga ifrågasätta både lärare och andra kamraters uttalande.⁴⁰ Deliberativa samtal kan alltså sammanfattas som en handlingsprocess med syfte att argumentationska ske i form av deliberativa samtal.

---

³⁵ Vernersson (1999), s. 66.

³⁶ Dahlkvist (2012), s.53.

³⁷ Vernersson (1999), s. 65ff.

³⁸ Johansson Ring (2015), s. 9.

³⁹ Englund (2003). *Skolan och demokratin i Demokrat och lärande* av B. Jonsson och K. Roth (red) s. 49.

⁴⁰ Jonasson Ring (2015), s. 111

Pedagogen Englund förklarar begreppet som en process med utgångspunkt i skilda synsätt som ska ställas mot varandra och klargöras med hjälp av en argumentation. Argumentationens förutsättningar framträder särskilt i förmågan att kunna vara ömsesidig och ta hänsyn till andra och dess åsikter genom att lyssna, överväga, söka argument och värdera. Det är vidare också viktigt att alla parter i argumentationen får möjlighet att yttra sina åsikter. Slutligen är ytterligare en av förutsättningarna för ett gott deliberativt samtal att eleverna kan ta ansvar för sina åsikter. När ovanstående förutsättningar realiserats, menar Englund att konstruktiva deliberativa samtal sker.⁴¹

2.3.3 Öppet klassrumsklimat

Klassrumsklimatet som sådant betonas också i litteraturen. Det är nödvändigt att läraren tillsammans med eleverna kan bygga upp en bra klassrumsatmosfär som består av öppenhet, ömsesidig förtroende och trygghet.⁴² Fastän det är väsentligt att både lärare och elever tillsammans bygger upp ett bra klassrumsklimat, visar forskning att läraren har huvudansvaret för klassrumsklimatet. Statsvetaren Almgren lyfter fram lärarens undervisningsstil, diskussion och interaktion med eleverna som betydelsefull för elevernas kunskaper. I samhällskunskapsämnet är deliberativa samtal av betydelse. Den öppna atmosfären med samtal och diskussion i fokus anses medföra en ökad förståelse för samhällskunskapsämnet. Ett gott klassrumsklimat kan också bidra till ökad framgång för eleverna, exempelvis bättre engagemang, betyg, närvarande och uppträdande samt till en viss del ökat elevinflytande.⁴³

2.3.4 Summering

Lärarens didaktiska kompetenser grundar sig i förmågan att använda de didaktiska frågorna. De didaktiska frågornas syfte är att erbjuda läraren en struktur vid planering av undervisning. Ifall läraren kan utgå från de didaktiska frågorna och samtidigt elevernas intresse, kan en önskvärd undervisning formas. Det är vidare inte enbart planering inför en undervisning som är av betydelse. Väl inne i klassrummet bör läraren också lägga grunden för ett öppet klassrumsklimat, eftersom forskning visar att det är en förutsättning för bättre lärande. Ett gott klassrumsklimat kan vidare förbättra det deliberativa samtalet mellan lärare och elev samt elev och elev. Deliberativa samtal bör användas vid varje diskussion i klassrummet, arbetsplatsen, med kamrater etc.

---

⁴¹ Englund (2003). *Skolan och demokratin i Demokrat och lärande* av B. Jonsson och K. Roth (red), 66f.

⁴² Dahlkwist (2012), s. 225.

⁴³ Almgren (2006), s. 110ff.

2.4 Sociala kompetenser

Inom läraryrket finns det ett flertal aktörer (t.ex. elever, föräldrar, rektor, övrig personal etc.) som förväntar sig olika saker från läraren. Ovan har jag lyft fram både ämneskompetenser och didaktiska kompetenser som en del av lärarens grund i undervisningen och lärandet. Utöver dessa kompetenser är skolansvärld full med elever som är i behov av mer än lärarens ämnes- och didaktiska kompetenser för att lära. Lärarens sociala kompetenser är en betydelsefull del i elevens lärande. I samhällskunskapsämnet har lärarens sociala kompetenser en stor roll, bland annat vid diskussioner i klassrummet. Ämnet kräver goda relationer, bra klassrumsklimat och engagemang för att lära ut samhällsfrågor och förhållanden.

2.4.1 Skapagoda relationer

Pedagogen Aspelin betonar lärarens och elevens relation med varandra. En god relation mellan lärare och elev grundar sig för det mesta på respekt och förtroende. Dessa faktorer är en förutsättning för att relationen ska vidmakthållas professionellt. Aspelin framför kommunikationen som ett underlag för utveckling av en god relation. Det är dock avgörande *hur* kommunikationen tar form - inte *vad* som uttalas. Kommunikation är början på en relation som kan vara avgörande för eleven.⁴⁴ Lärarens uppgift är att arbeta gemensamt med eleverna, för att på så vis bringa goda förutsättningar för lärandet och elevens utveckling. För att läraren ska kunna arbeta gemensamt med eleverna måste en god relation existera.⁴⁵

Betydelsen av en professionell relation förklaras ovan som ett sätt att behålla respekten mellan lärare och elever. Den professionella relationen kan också förstås utifrån lärarens ledarskap. För att läraren ska kunna vara ledare i klassrummet behöver hen respekt och lojalitet från eleverna, vilket skapas med hjälp av goda relationer. Lärarens auktoritet bör förbli en ledarroll som tillsammans med eleverna arbetar och utformar kunskap. Läraren bör således inte vara auktoritär, det vill säga utöva makt över eleverna. En auktoritär lärare kan inte skapa goda relationer med eleverna.⁴⁶

---

⁴⁴Aspelin, Jonas (2010). *Sociala relationer och pedagogiskt ansvar*, s. 9ff & 53ff.

⁴⁵ Aspelin (2010), s. 63 f& 96.

⁴⁶ Dahlwist (2002), s. 208ff.

2.4.2 Skapa engagemang

Allt för ofta sker det att elevernas engagemang för skolan eller ett visst ämne minskar. Anledningen till det sjunkande engagemanget kan vara flera. Vid ett sådant tillfälle blir lärarens uppgift att öka elevens intresse och nyfikenhet för ämnet.⁴⁷ Samhällskunskapsämnets bredd och ständiga förändring är en förutsättning som läraren bör ta fasta på. Bredden och förändringarna kan vara viktiga beståndsdelar när man talar om engagemang, läraren kan i detta fall uppmärksamma de aktuella händelserna med hänsyn till elevernas intresse. För att kunna engagera eleverna behöver läraren även kompetens i de didaktiska frågorna. Lärarens didaktiska kompetens och erfarenhet ökar hans förmåga att vara flexibel i lärandet. Genom att vara kreativ med både innehållet och metoden kan läraren på så sätt försöka öka elevernas engagemang.⁴⁸

Lärarens didaktiska kompetens och erfarenheter är heller inte alltid lösningen till ökat engagemang. Psykologerna Lundgren och Lökhölm lyfter fram betyg och beröm som faktorer för ökat/minskat engagemang. Författarna menar att bra betyg och beröm kan vara en anledning till elevens engagemang, samtidigt som mindre bra betyg och beröm kan leda till minskat engagemang.⁴⁹ Varje elev är unik och varje elev har egna skäl till ökat eller minskat engagemang i skolan. Med hjälp av didaktiska kompetenser och erfarenheter samt en god relation kan läraren uppmärksamma skälen och därmed försöka öka engagemanget hos eleverna. Elevernas engagemang i samhällskunskap påverkar även deras engagemang i en större samhällskontext, därför är elevernas motivation och engagemang i just samhällskunskapsämnet extra viktigt för samhället i stort.

2.4.3 Summering

Lärarens sociala kompetenser är lika betydelsefullt som ämneskompetenser och didaktiska kompetenser. Förmågan att kunna vara en ledare som har en ömsesidig respekt, förtroende och tillit tillsammans med eleverna är en fin balans. Auktoriteten som medföljer ledarrollen bör inte förvandlas till en auktoritär som utövar makt över eleverna, på så sätt minskar respekten, förtroendet och tilliten. En god ledare skapar goda relationer med eleverna, vilket forskning visar ökar engagemang och vilja att lära.

---

⁴⁷ Ekendahl, Nohagen och Sandahl (2015), s. 19.

⁴⁸ Ahlberg (2001), s. 10.

⁴⁹ Lundgren och Lökhölm (2006). *Motivationshöjande samtal i skolan*, s. 47ff.

2.7 Sammanfattning

Sammantaget lyfts i diskussionen och forskningen om lärarprofessionen generellt, samt om samhällskunskapsläraryrket specifikt, ett antal centrala kompetenser fram. Kompetenserna kan delas in i tre huvudkategorier: ämneskompetenser, didaktiska kompetenser och sociala kompetenser. Inom varje kategori finns det dessutom ett antal andra aspekter som lyfts fram.

Ämneskompetenser handlar om förmågan att ständigt ha inseende på de olika förändringarna som sker i samhället, och om förmåga att behärska aktuella (samt historiska) samhällsfrågor och förhållanden. En betydande del av ämnes kompetenserna innefattar demokrati. Demokrati är ett mycket centralt begrepp för samhällskunskapsämnet, både ur ett kunskapsperspektiv och ur ett mer värdeorienterat ”fostransperspektiv”. Ämnet ska också fostra till kritiska medborgare. Det dubbla budskapet mellan å ena sidan fostra demokratiskt och kritiska medborgare, kan ibland vara svårt att realisera. Lärarens ämneskompetenser är också en del av lärarens profession. De unika arbetsuppgifter som samhällslärare utför innebär en unik kunskap för både samhällskunskapsämnet och didaktiken.

Didaktiska kompetenser är något som alla lärare behöver, oavsett ålder och ämne.

Kompetensen berör lärarens förmåga att kritiskt reflektera över vad, hur och varför- frågorna som i sin tur formar hur undervisningen ska se ut. Förmågan att kunna reflektera innefattar lärarens professionalism, vilket kräver erfarenheter för att utövas på bästa sätt. Didaktiska kompetenser i samhällskunskap innefattar också förmågan att hålla deliberativa samtal, vilka grundar sig på respektfulla diskussioner mellan lärare och elev samt elev och elev. Deliberativa samtal kan ses som ett medel för både demokratiskdelaktighet och ett öppet klassrumsklimat, vilket dessutom enligt vissa forskare stärker elevernas kunskap.

Sociala kompetenser handlar till stor del om lärarens förmåga att leda klassrummet. Genom ett gott ledarskap skapas också goda relationer mellan lärare och elev, vilket är en betydelsefull del av elevernas vilja att lära. En god relation kan i sin tur vara en förutsättning för motivation och engagemang i klassrummet. I samhällskunskapsämnet är lärarens sociala kompetens också en möjlighet att engagera elev i en större samhällskontext.

3. Metod

Studien baseras på en kvalitativ metod med tematiska intervjuer som inriktning. Intervjuerna genomfördes med fem samhällskunskapslärare som arbetar på gymnasieskolan i tre olika svenska städer och även med olika skolkontexter. Nedan presenterar och diskuterar jag mina metodiska val inför och under studien.

3.1 Kvalitativa intervjuer

Samhällsforskare intresserar sig oftast för människor och dess relationer, normer, erfarenheter och värderingar etc. Denna studie handlar framförallt om erfarenhet och reflektion över yrket. Av dessa anledningar valdes en kvalitativ metod. Inom den kvalitativa metoden finns det ett smörgåsbord av inriktningar som kan tillämpas.

I en handbok om kvalitativa metoder beskriver Arne och Svensson 'kvalitativa metoder' som ett övergripande begrepp vilket innefattar intervjuer, observationer eller analys av texter som utgångspunkt.⁵⁰ Jag har valt att använda kvalitativa intervjuer som empiriskt material.

Intervjuerna genomfördes där respektive lärare arbetar och tog ungefär 45 min. Det kändes mest naturligt att genomföra intervjuerna vid respektive skola, då intervjutemat också är anknutet till en skolmiljö. Kvalitativa intervjuer är en metod som är mer flexibelt än kvantitativa intervjuer. Den kvalitativa metoden erbjuder en större förståelse för intervjupersonernas erfarenhet då intervjufrågorna inte är allt för strikta, vilket är en del av mitt syfte.⁵¹

Kvalitativa intervjuer utgår oftast utifrån frågeområden, det vill säga tema. Teman bör vara avgränsade, men ändå omfatta ett relativt stort delområde. Vid en kvalitativ intervju ska intervjuaren kunna uppsatsens syfte och huvudtema, därefter kan intervjun ta en mer naturlig form. Trots en strävan efter en naturlig intervju är det av vikt att alltid fokusera på det tema som är avsedda för uppsatsen.⁵² Min intervjuguide utgår från tre huvudteman. Den första innehåller samhällskunskapslärarens kompetenser, vilka jag också tematiserade som ämneskompetenser, didaktiska kompetenser och sociala kompetenser. Det andra temat rör lärarens utveckling i ovanstående kompetenser. Slutligen innefattar det tredje temat vilka utmaningar som samhällskunskapslärare upplever. Poängen med tematisering är att kunna föra en mer naturlig intervju, där intervjupersonerna känner sig bekväma med att dela både bra och mindre bra erfarenheter som samhällskunskapslärare.

---

⁵⁰ Ahrne, Göran och Svensson Peter (2013). *Handbok i kvalitativa metoder*, s. 11.

⁵¹ Ahrne och Svensson (2013), s. 40-45.

⁵² Trost, Jan (2005). *Kvalitativa intervjuer*, s. 50.

I sammanställning av materialet tolkar och skapar jag förståelse för innehållet. Antropologi fokuserar främst på hur människan konstruerar sin vardagsbild och dess relationer.⁵³ Jag tillämpar formen av ansats, då syftet är att se vilka vardagskompetenser samhällskunskapslärarna behöver. Vidare är även intresset att se vilka dagliga utmaningar som en samhällskunskapslärare möter i sitt arbete.

3.2 Urval

För att kunna samla ihop intervjupersoner skickades meddelande ut till alla gymnasieskolor i en mellanstor stad och två mindre städer i Sverige. Jag började med att skicka en förfrågan till skolledningen. I vissa fall fanns inte skolledningens mejl på hemsidan, dessa skolor hade istället ett informationsmejl. Tanken med att nå ut till skolledningen först var för att få ett godkännande av skolan. I mejlet bad jag skolledningen om hjälp för att hitta en samhällskunskapslärare som kunde tänka sig bli intervjuad (se bilaga 1). För att få en så autentisk intervju som möjligt valde jag att inte skicka med mina intervjuteman, utan istället berätta kort om mitt syfte. Det var inte alltid lätt att få svar av skolledningen, därför mejlades ungefär samma mejl till samtliga skolor ytterligare en gång. Mitt urval formades därefter utifrån vilka som svarade. De fem intervjupersonerna var de enda lärare som kunde bli intervjuade, alltså svarade inga andra utöver mina intervjupersoner. Ett sådant urval kan ses som stratifierat slumpmässigt urval. I en bok om samhällsvetenskapliga metoder lyfter Bryman fram att ett sådant urval syftar till en viss grupp i samhället⁵⁴, som i mitt fall är samhällskunskapslärare.

Bryman framhäver vikten av generaliseringen vid val av urval. Generaliseringen innebär att forskaren bör välja personer med så breda bakgrunder som möjligt, för att på bästa sätt kunna förankra resultatet i en större population. Han menar alltså att urvalet måste vara brett och inte enbart baserat på en eller två faktorer, såsom ålder eller kön.⁵⁵ Därför valde jag att försöka få med så många faktorer som möjligt, bland annat valdes fem olika samhällskunskapslärare från tre olika Svenska städer och med olika skolkontexter (se tabell 1 nedan). Trots att olikheter finns är mitt urval litet och kan därför inte generaliseras, därför är mitt resultat enbart representativt för de fem intervjuade lärarna. Det finns dock skäl att tro att de synsätt som framkommer ger en bild av vanligt förekommande uppfattningar och erfarenheter bland samhällskunskapslärare.

---

⁵³ Alvehus, Johan (2013). *Skriva uppsats med kvalitativa metoder*, s. 20.

⁵⁴ Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*, s. 185.

⁵⁵ Bryman, Alan (2011), s. 180.

Studien uppmärksamma inte respondenternas kön, eftersom inga skillnader kan utläsas på grund av kön, det vill säga att kön inte har en roll i denna studie.

Tabell 1: Intervjupersoner

Intervjuperson	Ålder	Erfarenhet	Skolkontext	Utbildning	Stad
L1	35 år	7 år	Kommunal	Shk. & his.	Liten 1
L2	37 år	8 år	Friskola	Shk., statsv. & teknik	Mellan 3
L3	51 år	16 år	Kommunal	Shk. & his.	Liten 2
L4	25 år	6 månader	Kommunal	Shk., statsv. & his.	Liten 2
L5	27 år	2 år	Friskola	Shk. & his.	Mellan 3

3.3 Transkribering och bearbetning

Efter intervjuerna var nästa steg att transkribera. Transkribering är ett tidskrävande arbete men också fördelaktigt för studien. Transkribering kan ske på flera sätt. I vissa fall transkriberas allt i hela intervjun, i andra fall väljs onödiga vardagsord och pauser bort från transkriberingen, medan det också går att blanda dessa två transkriberingssätt.⁵⁶ Jag har valt att transkribera hela intervjun, däremot används språklig karaktär i resultatet. Det vill säga att i resultatkapitlet uteslutas vardagsord och pauser i citaten.

Bearbetningen av transkriberingarna har skett i fyra steg. Först en genomgående läsning av alla transkriberingarna, som medförde en helhetsbild av alla intervjuades syn och erfarenhet, och även vilka utmaningar som de har mött under sina år som samhällskunskapslärare. Därefter delades de olika kompetenserna upp i tre teman⁵⁷, ämneskompetenser, didaktiska kompetenser och sociala kompetenser. Tematisering valdes för att tydligare kunna analysera de olika kompetenserna som lärarna beskriver i relation till lärarprofessionen och tidigare forskning. Det tredje steget handlade om att jämföra de olika kompetenserna med varandra, vilket i vissa fall var komplicerat, eftersom kompetenserna överlappar varandra. Slutligen hade jag tillräckligt med kunskap om intervjupersonernas syn på kompetenser och utmaningar, samt en överblick kring de kompetenserna som lärarprofessionen, tidigare forskning och intervjupersonerna visar på, för att kunna göra en analys.

---

⁵⁶ Ahrne och Svensson (2013), s. 54f.

⁵⁷ Bryman (2011), s. 551-553.

3.4 Reliabilitet och validitet

Reliabilitet är ett begrepp som används för huruvida ett resultat är pålitlig, alltså om det är möjligt för en annan forskare att använda sig av samma material och metod för att sedan få samma resultat.⁵⁸ Reliabiliteten i denna studie är i viss avseende begränsad, eftersom resultatet är beroende av *min* tolkning av materialet. Då ingen annan forskare delar mina erfarenheter, referenser och personliga syn på allt, kan reliabiliteten ses som begränsad.

Däremot behöver reliabiliteten inte påverka studiens validitet. Validitet avser huruvida forskare har lyckats mäta det som är avsett att mätas i studiens frågeställning/ar.⁵⁹ Mina intervjuteman fokuserar på ämnes-, didaktiska och sociala kompetenser, vilket också är det studien vill mäta. Intervjuteman erbjuder intervjupersonerna en möjlighet att själva lyfta fram de kompetenser som behövs mest och vidare vilka utmaningar som de upplever. Validiteten är av stort intresse genom hela studien. Jag anser att studiens validitet är uppnådd, då jag ständigt fokuserar på att besvara frågeställningarna på ett vetenskapligt sätt.

3.5 Forskningsetiska aspekter

Intervjuerna utgår från *Vetenskapsrådets*⁶⁰ riktlinjer för forskningsetiska principer. Där lyfts fyra grundläggande kriterier upp: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.

Efter kontakt med skolledningen vidarebefordrade respektive rektor mitt mejl till de samhällskunskapslärare som ställde upp på en intervju, vilket medförde att alla intervjuade lärare hade kännedom kring mitt syfte. Vid mötet med lärarna återberättade jag mitt syfte och var även väldigt tydlig med att både de och skolan skulle förbli anonyma. Jag berättade också att intervjun var frivillig och att de när som helst hade rätt att avbryta intervjun.

Alla lärare samtyckte till att bli intervjuade samt till att intervjun skulle spelas in och transkriberas. Ahrne och Svensson beskriver positiva inslag av ljudinspel. Bland annat att intervjuaren får möjlighet att fokusera bättre under intervjun, eftersom intervjuaren inte behöver tänka på att anteckna allt som sägs.⁶¹

---

⁵⁸ Alvehus (2013), s. 122.

⁵⁹ Bryman (2011), s. 50.

⁶⁰ Vetenskapsrådet (2006). *Forskningsetiska principer*.

⁶¹ Ahrne och Svensson (2013), s. 52f.

4. Resultat

I detta kapitel presenteras samhällskunskapslärares syn på de kompetenser som krävs för deras yrkesutövning. Redogörelsen följer samma huvudrubriker som kapitel 2, samt i tur och ordning berörs ämneskompetenser, didaktiska kompetenser och sociala kompetenser. Därefter följer ett avsnitt om de aspekter som lärarna ser som mest utmanande. I detta kapitel syftar begreppen 'lärare' och 'lärarna' på intervjupersonerna, det vill säga inte på alla lärare generellt.

4.1 Vilka kompetenser behövs i samhällskunskapsämnet?

Samhällskunskapslärares bakgrunder skiljer sig i flera avseenden exempelvis ålder, arbetsplats, erfarenheter m.m. Trots dessa skillnader kan jag tolkalikheter gällande de kompetenser som lärarna lyfter fram under intervjun. I en skolkontext överlappar kompetenserna varandra, lärarna talar om kompetenserna på ett sätt som oftast berör flera kompetenser samtidigt. Nedan uppmärksammar jag dock dessa kompetenser åtskilt, för att ge en möjlighet att diskutera de olika perspektiven.

4.1.1 Ämneskompetenser

Ledarskap

Ämneskunskaper ses av lärarna som den självklara kompetensen att besitta, oavsett ämne. Kunskap är det medel som erbjuder läraren en självklar plats i klassrummet. Den självklara rollen i klassrummet bygger oftast på läraren som en kunskapsbas, det är av betydelse att läraren har större kunskap än eleverna, för att på så sätt kunna behålla sin roll i klassrummet och även för att kunna utveckla lärandet. Ämneskunskaper är speciellt betydelsefulla i den meningen att lärare bör kunna agera handledare i en större utsträckning. Syftet med att handleda eleverna är att erbjuda dem en möjlighet att själva kunna söka kunskap med lärarens stöd. Ämneskunskaperna blir således en viktig aspekt för lärarens ledarskap och utlärningsförmåga, förklarar lärarna. Här är ett exempel:

Är auktoritet utan att man är auktoritär. Utan att vara hård så kan man vara en tydlig ledare.[...] Det ska vara självklart att man är ledaren i klassrummet men man behöver inte göra det på ett förtryckande sätt utan man kan ha en öppenhet som jag också tror är gynnsamt för demokratiska tanken (L4).

Fyra av fem lärare lyfter fram egna faktakunskaper som mest väsentliga inom samhällskunskapsämnet. Lärarna menar att utan faktakunskaperna kan de varken lära ut kunskap till eleverna eller föra en diskussion i klassrummet. Diskussion är bland annat ett av

samhällskunskapsämnet. Lärarna understryker att ämnet grundar sig på diskussion och analys kring samhällsfrågor och förhållanden. Ifall läraren brister i faktakunskaper blir det en utmaning att behålla ledarrollen i klassrummet. Trots betoningen av kunskapens betydelsefulla roll, sägs de att det sällan förekommer elever som har en bredare faktakunskap än samhällskunskapsläraren.

Som samhällslärare har man dels den här kunskapsrollen. Man har mer kunskaper om samhället mer teoretiskt, faktamässigt, hur beslutsprocesser ser ut, den internationella apparaten och system. Man besitter mer kunskap och så blir man många delar en handledare för att samhällskunskapen är så fokuserad på att lära sig argumentera och tänka kritiskt och diskutera [...] Man behöver dels kunskap om ämnet för att man får ju fortfarande frågor och man måste kunna besvara frågor. För att kunna göra en analys så måste du kunna ha sakkunskapen sen måste man vara påläst själv för att kunna förmedla den kunskapen (L4).

Hålla sig uppdaterad

Lärarna ställer fram sina faktakunskaper som bra men uppmärksammar alla vikten av att alltid uppdatera sina ämneskunskaper. Samhällskunskapen är ständigt i förändring, vilket medför en oavbruten uppdatering kring samhällsfrågor och förhållanden för samhällskunskapslärarna.

Alla de intervjuade lärarna framhåller att samhällskunskapsämnet behöver struktur. Ämnets kontinuerliga förändring medför att lärarna måste kunna strukturera ämnet för eleverna, för att på så sätt kunna skapa en röd tråd mellan samhället och eleven. Det unika med samhällskunskapsämnet är den aktuella aspekten, vilket också bidrar med andra typer av förmågor för lärarna. Bland annat bör en samhällskunskapslärare ofta kunna anpassa sin undervisning till aktuella händelser, för att på så sätt både kunna engagera elever och diskutera samhällsfrågor. En samhällskunskapslärare måste således vara uppdaterad på det senaste som händer i samhället, samtidigt som hen måste strukturera, nyansera och anpassa sin undervisning.

Du måste ha en förmåga att snabbt kunna förhålla dig till att kunna hitta fakta, att snabbt kunna sortera och strukturera och få eleverna att förstå och sätta in i ett sammanhang. Att du där och då i klassrummet behöver ta ställning och behöver analysera ganska långt (L2).

Samtliga intervjupersoner beskrev sina teoretiska- och faktakunskaper kring uppbyggnaden av t.ex. regeringen, riksdagen och EU som densamma. Däremot var alla lärare överens om att det är betydande för samhällskunskapslärare att vidareutbilda sig inom ämnet, det kan gälla ett mindre moment som att läraren ska ha en genomgång eller Syrienkonflikten. Det går inte att undgå vidareutbildningen i samhällskunskapsämnet.

Intervjumaterialet visar att respektive lärare använder sig av samma metoder för att uppdatera och aktualisera sina ämneskunskaper, nämligen nyheterna. Att följa nyheterna via TV, mobil

eller tidningar är centralt. Det är däremot viktigt att poängtera att det inte enbart räcker att följa nyheterna, och förvänta sig att därmed kunna hålla samhällskunskapsundervisning. Det krävs flera betydande kompetenser för detta.

Det är minst lika viktigt att se på nyheter som att komma ihåg teorierna och hänga med i samhällsutvecklingen, för samhällskunskapen är ju någon sorts nutida allmänbildning. Man försöker mest hålla sig uppdaterad på nyheter och sen så får man till en viss del läsa på, på vissa saker (L4).

Komplexitet

Samhällskunskapens innehåll är brett, föränderligt och komplext, enligt lärarna. Förutom att samhällskunskapslärare måste följa med i samhällsdiskussionen och ständigt vara uppdaterade med senaste nytt, måste även komplexiteten förmedlas till eleverna. Det tre mest erfarna lärarna anser att elevernas förståelse för hur verksamheter (såsom riksdag, regering och EU) fungerar och sammansätts med varandra är det viktigaste uppgiften. Dessa lärare menar vidare att kursens centrala innehåll innefattar delar av samhället som är svårare att engagera i eller koppla till elevernas verklighet. Det är dock viktigt att alla delar i det centrala innehållet fortfarande lyfts fram. Den mest erfarna läraren uttrycker sig på följande vis:

En annan uppgift är ju så klart att få dem att förstå hur saker och ting hänger ihop i samhället. Det är ju liksom det som är grundläggande, att förstå hur kommuner, riksdag, EU fungerar. [...] Sen att de då också förstår komplexiteten. Det är lätt att liksom ha åsikter att vi vill ha bättre skolmat eller vi vill ha flera bussturer. Men att få dem att förstå att det är en väldigt komplex situation i samhället, det är många som vill ha mer. [...]Få dem att förstå hur samhället fungerar, ja att försöka förstå komplexiteten i allting (L3).

Demokratiuppdraget

Utöver kompetenserna kring ämnet, samhällsförändringar, diskussioner och flexibilitet har samhällskunskapsämnet ytterligare ett unikt uppdrag, närmare bestämt demokratiuppdraget. En del av samhällskunskapsämnets syfte är att forma demokratiska medborgare med demokratiska grundtankar. Lärarnas demokratiska ansvar tolkas som en betydande del av det centrala innehållet. Syftet med ämnet är vidare att eleverna ska få förståelse för att de är en del av framtiden och att deras demokratiska grundtankar lägger grunden för hur samhället ska formas i framtiden.

Jag vill ju få eleverna att förstå att det är de som formar samhället, det är de som bestämmer hur morgondagens samhälle ska se ut (L3).

Lärarna uppvisar tre skilda uppfattningar gällande demokratiuppdraget. Två lärare fokuserar inte alls på demokratiuppgiften vid planeringen av undervisning, utan menar att denna aspekt är en självklarhet och därför behövs inte lika mycket tid på demokratiuppgiften.

Att skapa medvetna samhällsmedborgare med en demokratisk grundtanke. Den finns med i bakgrunden någonstans, men det är inte den jag utgår från när jag sätter mig och planerar en kurs (L1).

Två andra lärare menar istället att demokratiuppgiften är betungande.

Samhällskunskapslärarna har huvudansvaret för demokrati, vilket i längden blir krävande för lärarna och även ensidigt för eleverna, då demokratibegreppet enbart diskuteras i samhällskunskapsämnet. De två lärarna menar att demokratiuppgiften möjligtvis är komplicerad att arbeta med under matematik- eller tekniklektionen, men att det är viktigt att alla lärare kan förhålla sig demokratiskt för att visa eleverna att demokrati finns i alla ämnen och i hela samhället.

Läroplansmålen de kan inte bara vara vi som jobbar med dem, framförallt så kan det inte vara bara vi som står för någonting eller som värderar. Alltså vi kan inte ensamma på skolan förmedla det (L2).

Den yngsta läraren framställer att demokratiuppgiften är bland det tydligaste och mest konkreta momenten i kursplanen för samhällskunskapsämnet, vilket i sin tur erbjuder läraren en klar riktlinje i undervisningen.

Det är nästan skönt att det är så pass konkret att man har det ansvaret [...] Vi undervisar om samhället för samhället. Så det känns mer logiskt på något sätt, det är mer sporrande än betungande skulle jag säga (L4).

4.1.1 Summering

En samhällskunskapslärare behöver ämneskompetenser i sitt arbete för att på så vis kunna handleda eleverna till ett eget lärande. Med hjälp av ämneskompetenser kan läraren också vara ledaren, vilket underlättar strukturen i klassrummet. Goda ämneskompetenser bringar också en bekvämare undervisning som kan vara flexibel och anpassningsbar till aktuella händelser, som är en betydande del av samhällskunskapsämnet. Det faktum att alla lärarna tydligt lyfter fram vikten av deras vidareutbildning, visar att samhällskunskapsämnet faktiskt upprätthålls som ett aktuellt ämne för de intervjuade lärarna. Samhällskunskapslärarens demokratiuppdrag framställs på tre skilda vis. Vissa lärare menar att demokratiuppdraget är en självklar del av undervisningen, och lägger därför inte större vikt vid det. Medan andra anser att uppdraget är betungande för enbart samhällskunskapslärarna. Vidare lyfter en lärare fram att demokratiuppgiften är en naturlig del av ämnet och därför inte ansträngande.

4.1.2 Didaktiska kompetenser

De didaktiska kompetenserna blev intervjuernas återkommande tema. Lärarna upprepade regelbundet vikten av att noga överväga undervisningens innehåll, metod och syfte. Redan vid min första fråga (se bilaga 2) uppmärksammades alla ovanstående delarna.

Didaktiska frågor

En god lektion handlar om lärarens förberedelser, struktur och erfarenheter. Lärarna framhåller planeringen av ett moment som det mest utmanande i läraryrket, vilket i sin tur antyder att ämneskompetenser inte är lika utmanande som de didaktiska kompetenserna. I planeringen av en lektion ingår ett flertal delar som en lärare måste reflektera över, vilka jag sammanfattar till att vara de didaktiska frågorna, det vill säga innehåll, syfte och metod.

Att ha ämneskunskaperna det är en väldigt liten del i att skapa en lektion. För där handlar det mera om att hitta en god struktur, bra moment, olika gruppövningar, rollspel, genomgångar, eget arbete eller vad det nu kan vara. Det är ju utmaningen för läraren (L5).

Innehåll

Innehållet i samhällskunskapsämnet varierar mycket, anledningen kan bero på ämnets bredd och förändring. De tre mest erfarna lärare lyfter fram att det är just av dessa anledningar som bland annat läroböcker i samhällskunskapsämnet är komplicerade att arbeta med. En lärobok i samhällskunskap kan alltså inte bli tillräckligt aktuell för att helt kunna förlita sig på.

Jag förhåller mig mer till ämnesplaner än vad jag gör till kurslitteratur. Det finns ingen bok man kan köra rakt av. För det stämmer inte överens med veckligheten och det stämmer inte överens med vad ämnesplanen säger (L2).

Däremot anser de två oerfarna lärarna att läroböcker är användbara i undervisningen och även en bra riktlinje för planering av undervisning. Exempelvis uttrycker en av de oerfarna lärare sig på detta sätt:

Vi har som sagt ett centralt innehåll, skolverket och läroplan därifrån utgår jag. Sedan utgår jag från läroböcker mycket när jag formar allt (L5).

Syftet

Syftet med samhällskunskapsämnet varierar inte i lika stor utsträckning som innehållet och metoden gör. Respektive lärare påpekar centrala innehållet som en utgångspunkt vid planering av undervisning. Inom det centrala innehållet ses demokratiföstran som ett betydande syfte. Överlag anser lärarna att syftet med ämnet är att erbjuda eleverna en möjlighet att förstå samhällsfrågor, förhållanden och diskussioner samt att utveckla en demokratisk grund att stå på inför vuxen livet.

Det överordnade syftet är att fostra demokratiska medborgare. Det blir oftast att man hamnar i diskussioner i samhällskunskap än i andra ämnen såklart och det är väldigt roligt att just komma in i såna diskussioner (L4).

Metod

För att på bästa sätt kunna förmedla samhällskunskapsämnets komplexitet för eleverna, krävs det en variation av metoder. Samtliga lärare lyfter fram en blandning av genomgång och praktiska moment. Att påbörja ett arbetsmoment med en genomgång är för alla lärare en självklar del. Genomgången är i synnerhet grundläggande för elever som är i behov av extra hjälp, samtidigt som en genomgång bjuder läraren en möjlighet att från start engagera eleverna i momentet.

Jag kör mycket med korta genomgångar, inte allt för djupt för de tappar oftast fokus. Så korta introduktioner och ge dem en övning. Sen bearbetar vi och återkopplar alltid på slutet. Jag försöker alltid knyta an med det jag har gått igenom (L5).

Den praktiska delen av lektionen lyfts dock fram i olika former av lärarna. Två av lärarna menar att grupparbete är en undervisningsform som lämpas sig bäst i samhällskunskapsämnet, då eleverna måste samarbeta med varandra och framförallt sker det diskussioner vid grupparbete.

Samhällselever behöver utmanas lite grann. Att ha mer egna initiativ och ta eget ansvar, så då kan man släppa lite lösare. [...] Undervisningsformen där jag tar upp ett samhällsproblem och eleverna diskuterar med varandra sin egen åsikt, sitt eget ställningstagande, är väl egentligen de jag tycker bäst om. För där kan de, även om eleverna är på olika nivåer, lära av varandra och utveckla sitt eget ställningstagande, genom att höra andras åsikter (L1).

En annan lärare framhäver rollspel som en undervisningsform som enkelt kan anpassas till politiska sammanhang, såsom riksdagen eller EU. Rollspelen förmår eleverna att förstå och tala utifrån vissa begränsade förutsättningar beroende på t.ex. vilket parti eleven företräder.

Spela roller som illustrerar verkligheten och de olika förutsättningarna. [...] Säg att du håller på med riksdag och regering du kan dela in dem i utskott och ge motioner, de kan bilda partier och sånt. De tycker det är kul och det fungerar (L3).

Ytterligare en lärare arbetar med praktiska moment i form av undersökningar på stan eller i skolan, eleverna får möjligheten att undersöka samhället med hjälp av intervjuer eller enkäter. Läraren bedömer att eleverna inte kan lära sig om samhället om eleverna enbart sitter inne i klassrummet och läser. Variation i metod är av betydelse för att alla elever ska få möjlighet att visa sin bästa sida.

Gå ut och intervju någon, träffa någon från samhället inte bara att man sitter i skolan. För det är svårt att se samhället när man tittar på tv och läser böcker. För då kan också de eleverna som är bättre på det än andra saker klara sig, sen så blir det ofta någon redovisning. Redovisningsformer

är bra att variera för att det är jätte skillnad på olika elever. Vissa är jätte bra på att skriva prov, andra är jätte bra på att skriva inlämningar, och vissa är bra på muntligt (L2).

Diskussion eller deliberativa samtal?

En annan del av de didaktiska kompetenserna innefattar deliberativa samtal. Med tanke på hur betonat detta är i den samhällsdidaktiska litteraturen förväntade jag mig att det deliberativa samtalet i samhällskunskapsämnet skulle påpekas av lärarna. Men begreppet berördes inte alls, det finns heller inga utsagor runt begreppet som jag skulle kunna tolka som är syftade till deliberativa samtal.

Det som lärarna gör är att de lyfter upp begreppet 'diskussion' som en undervisningsform, men begreppet utvecklas inte vidare i någon större bemärkelse. Intrycket är dock att de två lärare som framförde grupparbete som en lämplig undervisningsform (se 4.1.2.1), hade en tanke om ett slags deliberativt samtal mellan eleverna. En anledning till att begreppet deliberativa samtal inte framkom kan bero på att jag inte ställde sådana följdfrågor. Med tanke på den breda samhällsdidaktiska diskussionen, tror jag att intervjupersonerna skulle kunnat diskutera deliberativa samtalet om en sådan fråga hade ställts.

Erfarenhet krävs

Respektive lärare lyfte fram de didaktiska kompetenserna som en del av sin utveckling, en lärare beskriver utvecklingen på följande sätt:

För att en stor del av läraryrket som jag ser det handlar om att kunna vara flexibel. Och har man minutiöst planerat sin undervisning, jag planerade mina lektioner mycket striktare i början. [...] Man vill veta vad man ska säga vad man ska ta upp och så blir de lite fel ibland. När man har byggt upp en trygghet i sitt ämne, man kan det så väl att man inte behöver följa en minutiös planering, då gör det ingenting, då kan man känna ja de här är en naturlig avbrytningspunkt så kan man stoppa sin lektion där det passar, sen fortsätta nästa gång. Eller om det blir en halv timme tomt så kan man med sin ämneskunskap fylla ut den här halvtimmen på ett bra sätt. Fylla ut en halvtimme går alltid men oftast blir det skit. Så att det har jag utvecklats ganska mycket sen första perioden (L1).

Med hjälp av de didaktiska kompetenser och erfarenheter inom ämnet kan lärarna forma en undervisning som känns naturlig. Samhällskunskapsämnet kräver flexibilitet och en förmåga att snabbt anpassa sin planering efter elevernas verklighet. Med hjälp av erfarenhet har läraren en möjlighet att identifiera vilket innehåll och vilka metoder som lämpas bäst för respektive klass och/eller nyhet.

I början höll jag långa föreläsningar, höll oftast innehållet på högre nivå. Det märkte jag snabbt att, speciellt respons från eleverna och även kritiken jag fick. Många elever förstod inte det vi höll på med. Allt eftersom har jag väl insett, sakta men säkert, det gäller helt enkelt att anpassa innehållet

och sättet man framför budskapet (L5).

Reflektion är en del av de didaktiska kompetenserna som också beskrivs av lärarna som en del av deras utveckling. I början av läraryrket sägs det att reflektion inte kan förstås på samma sätt som med erfarenheter. Det är med hjälp av reflektion som läraren kan utveckla sitt arbete och fortsätta utvecklas inom både didaktiska och ämneskompetenser.

Den övergripande utvecklingen är således lärarens egen trygghet i sin roll och därmed också den ökade tryggheten inom de didaktiska kompetenserna i klassrummet. Den mest oerfarna läraren menar att den självklara känslan i klassrummet har bidragit till att andra delar runt läraryrket kommer mer naturligt.

Jag tror att det är den här känslan att vara lärare, alltså man känner sig mer självklart i klassrummet. I början var man såhär: när ska de komma på att jag inte kan det här? Nu börjar man ändå känna någon sorts stabilitet att man nästan kan hantera olika situationer. [...]de här att hantera en diskussion (L4).

4.1.3 Summering

Samhällskunskapslärarna lyfter fram didaktiska kompetenser är den mest betydelsefulla kompetensen. Lärarna menar att didaktik är den kompetens som de själva har utvecklats mest i, vilket egentligen handlar om deras egen trygghet med ämnet och rollen som lärare. Kompetensen att kunna strukturera och planera en undervisning som ska anpassas till så många som möjligt, kräver både allmänna didaktiska kompetenser men framförallt krävs erfarenhet och förståelse för vad som lämpas bäst i varje klass och för varje unik elev.

4.1.3 Sociala kompetenser

Goda elevrelationer

När lärarna under intervjun talade om den sociala kompetensen uppmärksammade alla elevrelationerna. Alla de intervjuade lärarna belyste att elevrelationen är grunden till lärandet. Elevrelationen kommer på något sätt i första hand, sedan kan lärandet påbörjas. Lärarna menar att om en god elevrelation inte skapas, kommer eleverna inte att lyssna eller lära under lektionen.

Det handlar väl ganska mycket om de som nu för tiden brukar kallas förtroendekapital, ju större förtroendekapital man har byggt upp desto lättare är det att ta hand om problem som uppstår. Då kan man faktiskt bemöta en elev, inte på ett hårt sätt, men man kan bemöta en elev och utmana att faktiskt motivera sitt ställningstagande. [...] Och har man inte byggt upp de här förtroendet innan, då blir det ju hårt mot hårt så att säga. Då kommer de tro att jag går till attack, men om de vet vem jag är och känner mig och vi har ett förtroende mellan varandra och att dem vet att jag alltid försöker utmana dem med följdfrågor. Då får de träna på att utveckla det också (L1).

Skolkontexten är en unik mötesplats för lärare och elever. Läraren måste skapa en relation med eleverna som grundar sig på förtroende, tillit och respekt. Däremot är det högst nödvändigt att relationen byggs upp professionellt. Det vill säga att lärare och elev ska lära känna varandra, dock med distans till varandras privata liv.

Man måste lära känna dem utan att bli oprofessionell, utan att släppa sin lärarroll, det är inte helt lätt alltid, men det är jätteviktigt (L2).

Ifall relationen kan förbli professionell, kan lärare utföra sitt arbete på ett bättre sätt. Tre lärare förklarar att en del av deras utveckling handlar om att inte skapa en allt för nära kontakt med eleverna. En allt för nära kontakt med eleverna kan medföra svårigheter för läraren.

Vi har ingen syv eller kurator på heltid. Så oftast får man ta elever som kommer gråtandes, jag kan inte vända axeln, utan sätter mig ner och försöker hjälpa eleven där och då. Jag har fått elever som kommer och pratar hur det ska göra praktiska saker också. Och det kan ta tid från mina arbetsuppgifter. Verkligheten och teorin ser olika ut. Ibland, tyvärr, får undervisningen ibland komma i andra hand (L5).

Två av dessa tre lärare arbetar på en friskola och den tredje beskriver sin tid från en friskola. Jag kan därför ana ett mönster där lärare som arbetar på en friskola och saknar exempelvis kurator får ett större ansvar för elevens hälsa. Sådana uppgifter medför att läraren måste ta tid från sina verkliga arbetsuppgifter.

När jag jobbade på friskola tidigare så hade vi, visst vi hade en legitimerad sjuksyster, men då var man tvungen att boka tid, samma sak med kurator. Ja, du får en tid på fredag. Då hamnar de väldigt mycket av det på läraren, har jag en mentorselev som sitter och gråter då kan jag inte sitta och vänta tills på fredag. Utan då måste man ta tag i det på egen hand. Det stjälar ju väldigt mycket utrymme från själva undervisningen. Läraryrket kommer aldrig, som jag ser det, handla om att lära

ut ett ämne för det är bara en lite del av det. Men ju mer tid jag kan fokusera på att göra bra lektioner, desto bättre blir undervisningen och desto bättre får eleverna med sig. När min planeringstid stjäls av arbetsuppgifter som egentligen kanske vaktmästaren borde göra, som inte finns på vissa skolor, eller kurator osv, desto sämre kvalitet får lektionerna (L1).

Har läraren t.ex. kännedom om att en elevs föräldrar nyligen har skilt sig eller att en elev lever under svåra förhållanden i hemmet, kan detta påverka lärarens syn, upplägg och förväntningar på eleven. För att på bästa sätt upprätta en professionell relation bör läraren hänvisa eleven till kurator eller skolsyster vid kännedom om liknande förhållanden, enligt tre av lärarna.

Det är jättesvårt när du vet för mycket om eleven, att fortsätta bara vara lärare. Psykisk ohälsa, och sjukdom som elever berättar ibland, att vi väldigt snabbt lämnar över det till elevhälsotemat i skolan, syster och kurator. Bara för att där behöver dem möta de som är expert på det och det är inte jag. Det ska man inte glömma. Man ska se till att någon annan hanterar dem. För att det är jättesvårt att ställa krav på någon där du vet har en alkoholiserad mamma. [...] Det gäller att någonstans visa eleverna att det går att prestera i skolan och ha problem, men vi hanterar inte problemen under lektionstid och att man verkligen visar att det finns den här och den här hjälpen att få. Så jag kan fokusera på ämnet (L2).

De två resterande lärare, som enbart arbetat på en kommunalskola, framhävde att en del av läraryrket grundar sig på medmänsklighet och empati. Under den tiden eleverna går i gymnasiet sker det stora förändringar, inte enbart kunskapsmässigt utan även i livet runt omkring skolan. Sådana förändringar måste läraren kunna förhålla sig till. Ifall en elev är mer orolig över ett bråk som skedde under rasten, måste läraren ha en förståelse för det.

Att vara lärare är ju å ena sidan kunna undervisa och den andra är ju att vara en medmänniska och ha en social kompetens, det är ju otroligt viktigt. Att ha förståelse för att ungdomar är i en viss period i livet (L3).

Skapa engagemang

När eleven inte är mentalt närvarande, blir lärarens kompetenser i att engagera och skapa en röd tråd för eleverna viktigt. Varje lärare lyfter fram elevernas engagemang, intresse och verklighet som ett betydande inslag i undervisningen. De flesta lärarna menar att anpassning är svaret, det vill säga genom att anpassa vilka samhällsfrågor och förhållanden som diskuteras i klassrummet kan lärarna anpassa informationsflödet till respektive elev och klass/program. Genom att läraren didaktiskt anpassar sin lektion utefter elevernas intresse, verklighet och kursens innehåll, kan ett ökat engagemang i ämnet skapas. Därmed behövs också den sociala kompetensen för att faktisk få eleverna att lyssna.

Det handlar mycket om att exemplifiera samhällskunskapen till ett perspektiv som är elevernas verklighet. Inte lägga de på för hög nivå men att fortfarande utmana dem i tänkesättet med kopplat till deras verklighet. Pratar man t.ex. ekonomi momentet, att prata amorteringar, och bostadslån med en 16-åring, visst det kanske man måste göra för att använda de här begreppen men man

tappar dem väldigt snabbt. Men pratar man telefonlån eller marknadsekonomi i World Of Wordkraft, alltså desamma principer egentligen utbud och efterfrågan, så kan man faktiskt få med sig ganska många fler. Sen funkar det inte med alla heller (L1)

Förutom förmågan att anpassa sig till elevernas intresse och verklighet, påvisar tre lärare att deras *egna* engagemang och intresse för ämnet och eleverna också är avgörande. De anser att läraren själv måste visa att ämnet är viktigt och roligt även om politik eller ekonomi inte alltid är intressant för en 16-åring.

Framförallt intresserad av ämnet. För är man själv inte intresserad så tror jag det märkes väldigt fort och då blir man själv inte så entusiastisk i att göra den här analysen eller att ta reda på fakta. Så det tror jag är huvuddelarna (L4).

4.1.4 Summering

Lärarna behöver social kompetens för att kunna skapa en professionell relation med eleverna. Relationen leder vidare till att läraren kan förena samhällskunskapsämnet med elevernas intresse, engagemang och verklighet, eftersom det är på så vis lärandet kan öka. Läraryrket bör inte enbart eftersträva den största möjliga ämneskompetensen eller bästa möjliga didaktiska val. Läraryrket bör även eftersträva den bästa sociala kompetensen. Ett vanligt råd jag fick som nyutbildad samhällskunskapslärare under intervjun var:

Var dig själv och ha roligt. [...] Som sagt ha kul, få dem att se att du har roligt så kommer de att också tycka att det är roligare. Och att man är påläst så klart, man är mer påläst än dem i grunden så man behöver sällan vara orolig, men om det är ett speciellt ämne så kan man behöva läsa lite. Man är lätt mer stressad i början, så att det gäller att ha roligt. Så att de inte ser att du är stressad (L4).

4.2 Vilka utmaningar har samhällskunskapslärarna?

Alla yrken för med sig vissa utmaningar, så även läraryrket. Utmaningarna kan vara både små och stora. De intervjuade samhällskunskapslärarna uttrycker också utmaningar i sitt arbete. Utmaningarna kan också kopplat till ämneskompetenser, didaktiska kompetenser och sociala kompetenser.

4.2.1 Ämneskompetenser

Lärarna känner överlag att de har tillräckligt med ämneskunskaper för att kunna undervisa i ämnet. Däremot är samhällskunskapsämnet ett föränderligt och aktuellt ämne, vilket medför en ständig uppdatering för lärarna. Vissa lärare har då uttryckt att det kan vara svårt att alltid förbli uppdaterad kring det senaste som händer både nationellt och internationellt.

Samhällskunskap är ett föränderligt ämne, man kan inte förlita sig på de man läste i lärarutbildningen. För det har ändrat sig sen dess. [...]Det är svårt att vara uppdaterad, det tycker jag är en utmaning som är jättestor (L2).

Tre lärare lyfter fram ett av samhällskunskapens centrala innehåll, fostra demokratiska medborgare, som en svår utmaning. Utmaningen lyfts fram i samband med att lärarna är osäkra ifall de kan åstadkommit en sådan fostran. Samhällskunskapsämnets främsta uppgift är att fostra demokratiska medborgare, därför bör eleverna också fostras in i det. Men att fostra eleverna till att värdera, tycka och tänka på ett visst sätt är inte alltid enkelt för läraren.

De ska bli välfungerande medborgare, de ska förstå historia, de ska hitta sin identitet, alltså allt. Det är en ganska stor börda man känner många gånger som lärare, man ska vara med om att forma en individ till en välfungerande samhällsmedborgare på alla sätt och vis (L3).

Utöver samhällskunskapslärarens fostransuppdrag, ska läraren uppmana till ett kritiskt förhållningssätt. Det var enbart den mest oerfarna läraren som lyfta fram att samhällskunskapen består av dubbla budskap. Den yngsta läraren framhäver också hur svårt det ibland kan vara, eftersom budskapen överlappar varandra.

Man ska dels uppmuntra till egna tankar och åsikter men samtidigt ska man se till att de åsikterna stämmer överens med våra demokratiska ideal och grundvärderingar. Så, uppmuntra till åsikter men ändå vara i linje med mänskliga rättigheter som är själva grunder till varför vi gör det här. Det kan vara i vissa fall svårt att veta hur man ska göra, när det uppstår blir det en tuffare utmaningar skulle jag säga (L4).

4.2.2 Didaktiska kompetenser

De didaktiska kompetenserna kan vi ovan se är det viktigaste kompetenserna, som lärarna framhåller. Dessa kompetenser är också de som innebär störst utmaningar för lärarna. Vid sammanfattningen av lärarnas utmaningar framstod det tydligt att de didaktiska kompetenserna framstår som mest utmanande för samhällskunskapslärarna.

Även om jag tydligt kan utläsa att lärarnas utmaningar ligger inom ramen för de didaktiska kompetenserna, fokuseras utmaningarna på tämligen olika delar och ibland på flera delar av didaktiken. Samtliga lärarna lyfter fram tidsaspekten i arbetet. Tiden räcker oftast inte till. Eftersom varje lärare har minst två ämnen resulterar det i ett flertal klasser och ännu flera elever. Lärarna menar att tiden inte erbjuder en möjlighet till att bevara en hög kvalitetsnivå.

Jag tycker det är svårt att hinna med.. alltså det är jättesvårt att hinna med på den kvalitetsnivå som jag skulle vilja, du drunknar i allt. [...] Så att man får liksom bli bättre på lämna gruppåterkoppling, bättre på snabbläsa (L2).

Två av lärarna anser att det finns lösningar på hur man kan använda tiden bättre, en av lärarna gav konkreta lösningar. Bland annat bedömer båda att samkörning mellan två-tre ämnen är ett arbetssätt som både sparar tid och utvecklar eleverna. Däremot krävs det erfarenhet och ett förtroende för och från resterande lärare innan en samverkan mellan ämnena kan ske.

Istället för att vi gör en examinations uppgift i samhällskunskap, historia och svenska så gör vi en gemensam som vi sam rättar också. Där finns det tid att tjäna. I både historien och samhällskunskapen har ju källkritik t.ex. som ett centralt innehåll och även svenskan med referat tecken, citat och så vidare. Så istället för att varje kurs ska göra det som en enskilt moment och få med i kursen så kan man göra det gemensamt. Så det finns tid att tjäna bara man hittar de här lösningarna. De lär man sig efteråt (L1).

Samma lärare framhåller också examinationsuppgifternas del i tidsaspekten. Hen har som åsikt att läraren bör variera examinationsuppgifterna mellan olika klasser. Det vill säga att ena klassen t.ex. kan skriva en skriftlig uppgift medan en annan klass redovisar muntligt. På så vis behöver läraren inte t.ex. rätta 100 uppsatser och kan därmed använda tiden bättre.

Om man väljer att samtliga kurser ska skriva en skriftlig inlämning och lämna in vid jul, ja då kommer du ha 100 uppsatser att rätta under jullovet. Om man däremot gör så att kanske två av grupperna skriver och två av dem har någon muntlig examination så halverar du själva rättningen. Muntlig examination går mycket snabbare att bedöma. Så det går att anpassa sig själv ganska mycket (L1).

Tre av lärarna belyste betyg och bedömning som en av de svåraste utmaningen i deras arbete som samhällskunskapslärare. Under 2011 fick skolorna i Sverige ett nytt betygssystem. Det nya betygssystemet skiljer sig en hel del från det tidigare betygssystemet. Utmaningen i betyg och bedömning är att det nya betygssystemet inte har sjunkit in hos alla lärare. Utmaningen i

betygssystemet är de olika begreppen som framhävs för varje betyg, det är svårt att veta om begreppet har tolkas lika av lärarna och som Skolverket anser.

Sedan grundar sig samhällskunskapsämnet på analys och diskussion, vilket i sig är en utmaning vid bedömning. Lärarna ifrågasätter sig själva och frågar sig om de har erbjudit en möjlighet för alla elever att faktiskt nå sitt högsta betyg, och visa sina förmågor.

Det är ju att sätta betyg. Det är ju det ständiga, det är någonting som konstant hänger över en. Har jag tillräckligt med underlag, har jag koll på de olika kunskapskraven, har jag liksom verkligen lärt känna den här elevens förmågor. [...] Sen med erfarenhet så har man ju förstått: vad är en väldigt duktig elev. Man kan ganska snabbt idag se att de här var bra, men det var inte där som topp. Med det är en utmaning att kunna känna att man sätter rätt betyg (L3).

4.2.3 Sociala kompetenser

Utmaningarna som lyfts fram inom de sociala kompetenserna är elevrelation och engagemang, vilket kan utläsas som en länk mellan didaktiska och sociala kompetenser. Jag får den uppfattningen att elevrelationen och engagemanget hänger samman, tillsammans skapar de ett bättre lärande. Ett bättre lärande skapas vid det tillfället genom att läraren och eleven med hjälp av respekt och förtroende kan samarbeta med varandra. Utmaningen handlar då om förmågan att upprätthålla en professionell relation med eleverna och att bibehålla elevernas engagemang för ämnet.

Det svåraste är ju att faktiskt få med sig elever som inte vill. Det är där den största utmaningen ligger, att kunna ämnet de ser jag väl inte som ett problem. Det är just de här att om man nu skulle misslyckas med förtroendekapitalet, om man hamnar på fel fot, så att säga med en grupp, det är ju de trenderna som är svårast, dels för att de ska få förtroende för mig men också för att de ska tycka att ämnet är intressant. Så där finns det en utmaning och det tror jag hos alla lärare (L1).

4.2.4 Summering

Således är lärarnas utmaningar att hålla sig uppdaterad, fostra demokratiska medborgare, tidsaspekten, bedömning samt elevrelationen och engagemang. Vissa utmaningar såsom bristande trygghet i lärarrollen är tydligare som nyutbildad lärare, medan andra utmaningar såsom tidsaspekten och betyg kan vara under hela yrket. En viktig del är att arbeta och reflektera över utmaningarna, eftersom det är på så vis en utveckling sker.

5. Avslutande diskussion

Samhällskunskapsämnet är ett komplext ämne. Å ena sidan omfattas ett flertal olika discipliner, vilket medför en stor bredd, å andra sidan är ämnet ständigt i förändring. Eftersom samhällskunskapsämnet är komplext behöver läraren flera kompetenser för att kunna utöva sitt arbete. I uppsatsen uppmärksammas tre typer av kompetenser, ämneskompetenser, didaktiska kompetenser och sociala kompetenser.

Professionen betonar lärarens ämneskompetenser i yrket. Det är kunskapen inom ett fält eller område som utgör professionen, i detta fall är det professionen inom samhällskunskapsämnet. Lärarens ämneskompetenser i samhällskunskap medför en lärorik undervisning. Utan ämneskompetenser kan inte lärandet utvecklas, inte heller kan en diskussion i klassrummet föras. Läraren behöver goda ämneskompetenser för att kunna fortsätta vara professionell och en självklar ledare i klassrummet. Samtliga intervjupersoner uppmärksammar samhällskunskapsämnets breda disciplin och ständiga förändring. Dessa faktorer medför en konstant uppdatering kring samhällsfrågor och förhållanden, vilket vissa verksamma lärare menar kan vara utmanande vid särskilda tillfällen. Däremot ingår utmaningen i att vara en professionell samhällskunskapslärare. Vernersson framhäver också samhällskunskapsämnets komplexitet och menar att läraren behöver strukturera undervisningen för eleverna. Med hjälp av struktur kan eleverna tydligare förstå de olika verksamheter som formar samhället. Utöver struktur menar lärarna att de behöver flexibilitet i ämnet och klassrummet.

Ett av samhällskunskapsämnets centrala innehåll är demokratiuppdraget. Demokratiuppdraget förekom ofta under intervjuerna, men framfördes på olika vis. Det skilda synsätten gällande demokrati i undervisningen visar att lärarna lägger olika mycket vikt vid begreppet, vilket kan bero på lärarnas skilda bakgrund. Bronäs och Johnsson visar att demokratiuppgiften medför dubbla budskap, å ena sidan ska demokratiska medborgare fostras, å andra sidan ska ett kritiskt förhållningssätt formas. Det dubbla budskapet diskuteras enbart av den yngsta intervjupersonen, som menar att budskapet i vissa fall kan vara svårt att fullfölja.

Lärarens ämneskompetenser medför en lärorik undervisning, medan lärarens didaktiska kompetenser bringar en större förståelse mellan eleverna och ämnets innehåll, metod samt syfte. Både professionalismen och mitt empiri visar att de didaktiska kompetenserna är de viktigaste kompetenserna för läraren. Professionalismen framhäver att didaktiken tar längst tid att planera och utföra, vilket de intervjuade personerna instämmer i. De intervjuade framhäver också att det är de didaktiska kompetenserna som är mest utmanande i yrket. Arfwedsson och

Arfwedsson lyfter fram att didaktiken kräver erfarenhet och en trygghet som lärare, därför är didaktiken mest utmanande.

Med hjälp av de didaktiska kompetenserna kan läraren skapa en röd tråd mellan eleverna och lärandet. Didaktiken medför en möjlighet att anpassa undervisningen till varje klass och elev, vilket min empiri lyfter fram som en betydelsefull del av elevernas engagemang i ämnet.

Professionalismen lyfter fram flexibilitet gällande de didaktiska kompetenserna. För att på bästa sätt kunna tillämpa undervisningen till eleverna och klassen krävs utöver erfarenhet och trygghet en förmåga att kunna reflektera över de didaktiska valen och elevernas intresse samt verklighet. Flexibiliteten omvandlas då till reflektion.

Stora delar av samhällsdidaktisk forskning fokuserar på deliberativa samtal, vilket inte berörs i min empiri. Englund lyfter fram deliberativa samtal som ett av de viktigaste elementen i klassrummet. Jag anar att begreppet deliberativa samtal kan ses som ett finare ordval för vad samhällskunskapslärarna redan utför och därför lyfts det inte fram under intervjuerna. Det vill säga att deliberativa samtal sker i klassrummet, men namnges inte.

Lärares didaktiska kompetenser bringar en större förståelse mellan eleverna och ämnets innehåll, metod samt syfte, medan sociala kompetenser skapar en vilja att närvara och lära. Det flesta forskare och även min empiri lyfter tydligt fram elevrelationens betydelse i skolans värld. Elevrelationen bör grunda sig på respekt, ömsesidig förtroende och tillit. Aspelin betonar att elevrelationen skapar en bättre miljö för eleverna att lära. En god relation underlättar lärarens roll i klassrummet och samtidigt elevens trygghet med läraren. Det är även viktigt att elevrelationen förblir professionell. Elevrelationen framhålls som en förutsättning för fortsatt lärande, därför menar lärarna att det är elevrelationen som är utmaningen inom den sociala kompetensen. Det är inte alla elever som är intresserade av en relation med sin lärare, vilket kan skapa en utmaning.

Med hjälp av lärarprofessionen, tidigare forskning och min empiri har jag sammanfattat och delat upp dessa tre kompetenser. Syftet med uppdelningen har varit att möjliggöra en analys kring varje enskild kompetens. Eftersom jag under studiens gång ständigt skiljt på dessa tre kompetenser, kan det tolkas som att kompetenserna är självständiga. Så är inte fallet. Dessa tre kompetenser fungerar inte utan varandra. En lärare måste ha förmågan att kunna växla alla de ovanstående kompetenserna för elevernas bästa möjliga lärande. Kompetenserna skapar alltså *tillsammans* en trivsammare miljö och lärande för eleverna.

6. Slutsats

Våra föreställningar om vad eleverna ska kunna eller inte kunna, hur ett klassrum ska se ut och inte se ut, samt hur en lärare ska bete sig eller inte bete sig, varierar mellan tid och rum. Dagens föreställningar om vad eleverna bör kunna i samhällskunskapsämnet, lutar sig allt oftare åt demokratiskt sinnade, självständiga och kritiskt tänkande medborgare. För att kunna uppfylla detta och andra centrala innehåll behöver lärarna flera kompetenser. Studien visar på tre varianter av kompetenser för samhällskunskapslärare, ämnes-, didaktiska och sociala kompetenser. För att sedan kunna praktisera de ovanstående kompetenserna behöver lärarna ytterligare ett flertal förmågor, vilka medföljer i respektive kompetens, bland annat förmågan att leda, planera och skapa relation. Alla dessa kompetenser knyter an till varandra och behövs därför lika mycket, däremot på varierande vis. Kompetenserna förfaller dock inte självfallet för samhällskunskapslärarna, utan det finns även utmaningar gällande varje enskild kompetens. Utmaningarna kan exempelvis vara att hålla sig uppdaterad, skapa en röd tråd mellan elever och ämnet samt att engagera eleverna till fortsatt lärande. Förekomsten av lärarnas omfattande kompetensernas är för att öka elevernas lärande och förståelse för samhällsfrågor och förhållanden. Kompetenserna kräver erfarenheter, reflektion och engagemang, för att på bästa sätt kunna handleda eleverna.

Referenser

- Ahlberg, Ann (2001). *Lärande och delaktighet*. Lund: Studentlitteratur
- Ahrne, Göran, Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. 1. uppl. Malmö: Liber
- Almgren, Ellen (2006). *Att fostra demokrater: om skolan i demokratin och demokratin i skolan*. Uppsala universitet.
- Alvehus, Johan (2013), *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*, 1.uppl., Liber, Stockholm.
- Arfwedson, Gerd B. & Arfwedson, Gerhard (2002). *Didaktik för lärare: en bok om lärares yrke i teori och praktik*. 2., omarb. uppl. Stockholm: HLS förl.
- Aspelin, Jonas (2010). *Sociala relationer och pedagogiskt ansvar*. 1. uppl. Malmö: Gleerup
- Bronäs (2003). *Demokratis ansikte - vilken bild av demokrati visas i samhällskunskapsböckerna för gymnasiet?* B. Jonsson & K. Roth (red), *Demokrati och lärande* (s. 177-201). Lund. Studentlitteratur.
- Bronäs, Agneta (2000). *Demokratis ansikte: en jämförande studie av demokratibilder i tyska och svenska samhällskunskapsböcker för gymnasiet*. Stockholm Universitet.
- Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber
- Colnerud, Gunnel & Granström, Kjell (2013). *Respekt för läraryrket: om lärares yrkesspråk och yrkesetik*. 3., rev. Uppdaterade uppl. Stockholm: Liber
- Dahlkwist, Matts (2012). *Uppdrag lärarledarskap: ledarskap, relationer och grupprocesser*. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Dewey, John (1999). *Demokrati och utbildning*. Göteborg: Daidalos
- Ekholm, Mats & Scherp, Hans-Åke (red.) (2014). *Det goda lärandets grunder*. 1. uppl. Malmö: Gleerup
- Englund (2003). *Skolan och demokratin - på väg mot en skola för deliberativa samtal?* B. Jonsson & K. Roth (red.), *Demokrati och lärande* (s. 49-73). Lund. Studentlitteratur.
- Grönlund, Agneta (2010). *Redskap för lärande? Återkoppling i samhällskunskap på gymnasiet*. Karlstad Universitet.
- Harlin, Eva-Marie (2013). *Lärares reflektion och professionella utveckling - Med video som verktyg*. Linköping Universitet.
- Hyltegren, Gunnar & Lindqvist, Stellan (2010). *Att utveckla elevers tänkande: en teoretisk praktik*. 1. uppl. Stockholm: Liber

- Lindmark, Tornbjörn (2013). *Samhällskunskapslärares ämneskonceptioner*. Umeå Universitet
- Lundgren, Mikael & Lökhölm, Kent (2006). *Motivationshöjande samtal i skolan: att motivera och arbeta med elevers förändring*. Lund: Studentlitteratur
- Jonsson, Britta & Roth, Klas (red.) (2003). *Demokrati och lärande: om valfrihet, gemenskap och övervägande i skola och samhälle*. Lund: Studentlitteratur
- Jonasson Ring, Emmy (2015). *Samhällskunskap i ett föränderligt samhälle. Medborgarkompetenser och didaktiska utmaningar*. Karlstad Universitet.
- Johnsson Harrie, Anna & Albin Larsson, Hans (2012). *Samhällsdidaktik – sju aspekter på samhällsundervisning i skola och lärarutbildning*. Linköping Universitet.
- Sandahl, Johan (2011). *Att ta sig an världen*. Karlstad Universitet
- Skolverket. (2011). Kursplan. Samhällskunskap.
- Skolverket. (2013). Lärarnas yrkesvardag. En nationell kartläggning av grundskollärares tidsanvändning. Stockholm
- Trost, Jan (2005). *Kvalitativa intervjuer*. Lund. Studentlitteratur
- Vernersson, Folke (1999). *Undervisa om samhället: didaktiska modeller och läraruppfattningar*. Lund: Studentlitteratur
- Vetenskapsrådet (2006). *Forskningsetiska principer inom humanistisk samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Bilaga 1

Hej!

Mitt namn är Bafrin Abbas, 23 år gammal. Jag studerar vid Örebro Universitet till ämneslärare i samhällskunskap och historia. Jag läser nu min sista termin i samhällskunskap och ska börja skriva en avancerad självständig uppsats.

Syftet med min studie är att undersöka de kompetenser en samhällskunskapslärare behöver i sitt arbete.

Metoden jag önskar för denna studie är intervjuer, därför hoppas jag på Din hjälp med att identifiera *en* samhällskunskapslärare som kan tänka sig ställa upp på en timmes intervju. Intervjun skulle i sådant fall äga rum någon gång början av december.

Tack på förhand!

Bafrin Abbas

Bilaga 2

Intervjuteman

Etiska aspekter

Jag vill gärna spela in intervjun och jag kommer sedan att skriva ned det som sägs, men i utskriften kommer du och skolan att anonymiseras. Låter det bra?

- Du är helt anonym
- Intervjun är helt frivillig
- Du kan när som helst välja att inte svara på mina frågor, utan en motivering.

Allmänt

- Kön?
- Ålder?
- År i yrket?
- År i denna skola?
- Vilka ämnen är du utbildad i? Är det samma ämnen som du undervisar i?

Intervjuteman

1. Beskriv din roll som samhällskunskapslärare och vilka kompetenser du tycker behövs.

– Ämneskompetenser

* Jämfört med andra ämnen, är det några ämneskunskaper som du ser som annorlunda, viktigare/mindre viktiga i samhällskunskapen?

* Tycker du att du har tillräckligt med ämneskunskaper?

* Händer det att du känner att du inte har tillräckligt med ämneskunskaper? Vad gör du i sådana fall?

* Samhällskunskapsämnet brukar ju ibland ges ett särskilt ansvar för

”demokratiuppdraget”, hur tänker du där, finns det någon särskild kompetens som behövs som lärare för att kunna arbeta med detta på ett bra sätt?

- Didaktiska kompetenser:

* Vad tänker du att du behöver kunna och göra för att få till en bra undervisning?

* Hur tänker du när det gäller att välja vad du ska undervisa om?

* Vad ser du som bra undervisningsformer i samhällskunskap? Varför ser du dessa som användbara?

* Jämfört med undervisning i andra ämnen, finns det något som du ser som speciellt för samhällskunskapsämnet?

- Sociala kompetenser:

* *Hur tänker du kring relationen med eleverna?*

* *Är det något särskilt som krävs för att få eleverna engagerade i samhällskunskapsämnet?*

* *Finns det något som du ser som särskilt svårt, eller lätt, i relationen med eleverna, när det gäller just samhällskunskapsämnet?*

2. Om du tänker tillbaka på din första tid som nyutbildad lärare, vad känner du att du utvecklat mest i din kompetens sedan dess?

- Om du skulle kunnat ge dig själv som nyutbildad råd, eller om du skulle ge mig råd, vad skulle du då lyfta fram?

3. Vad känns mest utmanande i ditt arbete som samhällskunskapslärare idag?

- Har du samma utmaningar/svårigheter idag?

4. Är det något du vill uppmärksamma som vi inte har diskuterat än?